

УДК 37.036:81'243

Новікова Є.Б., Скрипник Н.С.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В НАВЧАЛЬНИЙ І ПОЗАНАВЧАЛЬНИЙ ЧАС

У статті розглянуто проблеми естетичного виховання студентів під час вивчення іноземних мов у навчальний та позанавчальний час. Були проаналізовані складові естетичного виховання та надані шляхи та засоби реалізації естетичного виховання на заняттях з іноземної мови, а також під час позааудиторної діяльності з використанням іноземної мови.

Ключові слова: естетичне виховання, іноземна мова, навчальна та позааудиторна діяльність.

Однією з характерних рис сучасної вищої освіти є її спрямованість у бік гуманізації, яка означає глибокі якісні перетворення в стратегії і тактиці навчання з урахуванням перш за все особистісного чинника. Проаналізувавши умови, що склалися у нашій країні, ми вважаємо актуальним формування у студента естетичної культури, що забезпечує ціннісне ставлення до навколишнього світу, емоційно-образне збагнення реальності, розвиток здатності сприймати красу у всьому її різноманітті і створювати прекрасне в навколишній дійсності. Як відомо, естетична культура сприяє формуванню соціальної позиції, заснованої на гуманістичних цінностях, гармонізує емоційно-комунікативну сферу студента, оптимізує його внутрішні ресурси, забезпечуючи таким чином самореалізацію особистості. Усе це ставить перед викладачем ВНЗ важливе завдання естетичного виховання студента, причому в цьому процесі мають бути задіяні абсолютно всі предмети, адже кожна дисципліна має свої можливості щодо реалізації естетичного виховання. Проте, на нашу думку, ряд предметів дає викладачам досить широкі можливості щодо виховання естетичних сприйнятів та почуттів студентів, зокрема іноземна мова. У цьому аспекті ми вважаємо важливим питання про конкретні шляхи та засоби реалізації естетичного виховання на заняттях з іноземної мови, а також під час позанавчальної діяльності з використанням іноземної мови.

У процесі інтеграції України в європейський простір та міжнародну спільноту необхідною умовою розвитку та професійного успіху особистості, безперечно, є вільне володіння іноземною мовою, вивчення якої має не тільки освітню, але й виховну функцію. Проблеми виховання естетичного смаку особистості привертають увагу багатьох провідних українських та російських науковців, таких як А. Ахмедов, І. Бех, І. Зязюн, Н. Калашник, М. Киященко, Л. Коган, Н. Лейзеров, А. Лосев, Н. Миропольська, М. Овсянников, В. Скатерщиков, В. Шестаков та інших. Інтерес становлять роботи Т. Бабенко, О. Ігнатович, В. Вертегел та інших учених, які вивчали особливості естетичного виховання особистості та виховання в неї естетичного смаку під час викладання іноземної мови. Місце самостійної та позааудиторної роботи в освіті в цілому та оволодінні іноземною мовою, зокрема, досліджували Т. Боярко, С. Заскалета, Г. Пустовіт, І. Середа, М. Смирнова, Н. Ягельська; потенціал та ефективність інтерактивних методів навчання у вихованні особистості вивчали Т. Кушнірова, Л. Пироженко, О. Пометун та інші.

Незважаючи на велику кількість вищезгаданих праць, присвячених естетичному вихованню студентів вищих навчальних закладів, це питання залишається ще недостатньо вивченим. Також потребують висвітлення питання потенціалу естетичного виховання студентів засобами іноземних мов, теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення цього процесу.

Мета статті – з'ясувати можливості реалізації естетичного виховання під час вивчення іноземної мови у студентів ВНЗ.

Незаперечною істиною, на нашу думку, є те, що гармонійний, всебічний розвиток особистості неможливий без її естетичної вихованості. У сучасній педагогіці естетичне виховання трактується як „педагогічна діяльність, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси” [2, с. 121].

Більшість українських, російських та зарубіжних вчених вважають, що метою естетичного виховання є досягнення високого рівня естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності. Естетична культура – це сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати природну красу. Рівень естетичної культури виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, смаків, потреб, ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах. Одним із центральних складників естетичної культури є естетичний смак, що виступає своєрідним регулятором естетичного ставлення людини до дійсності. За своїм змістом та функціями він є комплексним виразником особливостей естетичної культури особистості. Смак не тільки віддзеркалює сучасні норми естетичного, але й сприяє подальшому розвитку взаємин між людиною та світом, що її оточує. Естетична свідомість – це форма суспільної свідомості, яка є художньо-емоційним освоєнням дійсності через естетичні сприйняття, судження, смаки, ідеали і виражається в естетичних поглядах та мистецькій творчості.

Зміст естетичного виховання конкретизується в програмах з кожного предмету, а також реалізується у різних видах позанавчальної діяльності студентів (ансамблі, творчі об'єднання, різноманітні гуртки). Серед цих шляхів реалізації естетичного виховання студентів важливе місце займає естетичне виховання на заняттях з іноземної мови. Долучення української системи вищої освіти до Болонського процесу вивело на перший план серед методів та форм навчально-виховної діяльності самостійну роботу студентів, створення умов для їх саморозвитку та самоосвіти, широке використання інтерактивних методів навчання. Ми вважаємо за потрібне уточнити, що мистецтво не є єдиним джерелом естетичного виховання. Безперечно, твори мистецтва як реалізація ідеалу прекрасного у людській діяльності мають величезний естетично-виховний потенціал, проте поряд із ними джерелами естетичного виховання виступають також природа, естетика побуту, у тому числі естетика приміщень, в яких навчаються студенти, зовнішній вигляд викладачів та студентів, взаємини між останніми та ін. [1, с. 21].

В естетичному вихованні величезне значення має особистість педагога. Його поведінка, одяг, осанка, рухи, міміка, голос, тон – все це має бути взірцем для студентів. Показники естетичної вихованості студентів – це і їх зовнішній вигляд, манера поводитися, розмовляти, вигляд їхніх підручників, зошитів тощо. Все це говорить про те, що кожний урок, кожна взаємодія студента з викладачем має містити естетико-виховний компонент, свідомо спрямований викладачем.

Естетичне виховання студентів є багатогранним процесом, основу якого складають такі напрями: життя і діяльність студента в сім'ї; навчально-виховна діяльність навчальних та позанавчальних закладів; вплив засобів масової інформації, діяльність яких поєднує елементи багатьох видів мистецтва. Проте засилля в них так званої „масової культури”, яка далеко не завжди коректно формує в студентів уявлення про прекрасне, ускладнює процес формування здорових естетичних смаків, потребує копіткої роботи викладачів, батьків, випереджуючого формування високих естетичних потреб, смаків, несприйняття потворного [4, с. 40]. Зрозуміло, що діяльність викладачів ВНЗ в рамках естетичного виховання є лише одним серед компонентів, які формують естетичну свідомість студента.

Естетичне виховання на заняттях з іноземної мови можна розглядати і як самоціль, тобто як компонент загально-виховної системи, і як мотиваційний засіб, що сприяє вивченню самої іноземної мови. Це зумовлено високим мотиваційним потенціалом естетичного виховання та широкими можливостями, які надає для цього вивчення іноземної мови. Сприйняття краси – це перший ступінь у вихованні відчуттів, емоційної чуйності. Тільки на емоційній основі встановлюються міцні зв'язки людини з навколишнім світом. Лише такий навчальний процес, що приносить студенту емоційне та естетичне задоволення може бути успішним та забезпечити високий рівень навчальних досягнень.

Весь сучасний арсенал навчально-методичних засобів направлений на досягнення цієї мети: барвисті підручники, прекрасна наочна допомога, всілякі кросворди та ігри, аудіо та відеоматеріали. Проте самі по собі вони ще не забезпечують сприятливого емоційного клімату на занятті. Досить часто трапляється, що без належної роботи викладача всі ці яскраві елементи просто проходять повз свідомості студентів, які не вміють сприймати прекрасне. Проблема інтересу, захопленості, мотивації – одна з фундаментальних проблем усієї педагогіки, і її вдале рішення важливе для успішного ведення занять з будь-якого предмету. Але особливого значення вона набуває в області викладання іноземної мови, де без емоційної захопленості неможливо досягти ніяких задовільних результатів, скільки б не віддавати цьому сил і не тратити часу [3, с. 43].

Сучасна методика викладання іноземної мови спрямована переважно на навчання „комунікації”, формуванню у студентів комунікативної компетенції, яка допоможе їм у майбутній професійній діяльності. Акцентується роль мови як „засобу спілкування”, велика увага приділяється створенню ситуацій спілкування, наближених до реальних (написання листів, створення та програвання діалогів тощо). Проте поряд із цим процес навчання іноземній мові позбавляється радості емоційної наповненості, переживання, вражень від сприйняття художніх творів (віршів, пісень та ін.), власної творчості і тим самим у нього віднімається найголовніше – здатність благодійної дії на духовний світ студентів, їх моральність, естетичні переконання, на формування у них естетичного смаку. Естетичне виховання засобами іноземної мови є невід'ємною частиною оволодіння мовою та культурою країни, мова якої вивчається. Розвинений естетичний смак, як зовнішній прояв естетичної культури особистості є результатом проведення цілеспрямованої роботи з його виховання. Позааудиторна діяльність, самостійна робота та інтерактивні методи навчання студентів є провідними в навчально-виховному процесі вищої школи на сьогодні. Вони сприятимуть ефективному оволодінню іноземною мовою, тому мають великий потенціал для естетичного виховання студентів.

Як було згадано вище, метою навчання іноземній мові сьогодні є формування комунікативної компетенції, тобто компетенції спілкування. Важко не погодитися з тим, що навіть рідною мовою, де знання лексики і стилістичних особливостей не представляє складності, не завжди вдається переконливо і логічно збудувати мовлення і досягти бажаного результату в спілкуванні. У значній мірі це обумовлено тим, що на заняттях як рідної мови, так і іноземної, всі усні вислови студентів є мовою лише за формою, а по суті такими не є. Адже людська мова (як письмова, так і усна) – продуктивний вид діяльності, тобто плід творчості, самостійний «продукт», неповторний за формою і змістом. На практиці ж часто доводиться зустрічатися з ситуацією, коли відповіді студентів за темою, що вивчається, схожі як близнюки, що є яскравим прикладом репродуктивності, тобто відтворенням. Власне у тому і полягає унікальність предмету «іноземна мова», щоб змодельювати реальні і багатобразні ситуації спілкування. Жоден інший предмет не має за мету навчати студентів перш за все спілкуванню, особливо у вищих технічних навчальних закладах, а спілкування – це не тільки уміння правильно говорити і грамотно побудувати свою мову, але й уміння слухати і чути, переживати і співпереживати. Досягти

цього, не зачіпаючи емоційної сфери студентів, неможливо. Саме виходячи з цих засад ми можемо виділити необхідність того, щоб на уроках звучали не холодні, бездушні, хоча і фонетично та граматично правильні відповіді студентів, а відповіді, що містять власні переживання, враження, забарвлені позитивними емоціями. Саме тоді процес спілкування набуває бажаної форми.

Залучаючи студентів до іноземної мови, удосконалюючи їх уміння в різних видах мовленнєвої діяльності, треба зважати на те, що в основі всього цього повинне лежати емоційне, активне сприйняття мови. Це поняття у жодному випадку не можна ототожнювати з терміном «аудіювання» (сприйняття мови на слух). Сприйняття мови не можна зводити до одного з «видів мовленнєвої діяльності», як це зазвичай робиться. Активне емоційне сприйняття мови – основа мовного виховання в цілому і всіх його ланок. Мова може виконувати свою пізнавальну, виховну, естетичну функцію тільки тоді, коли діти навчаються по-справжньому чути її і осмислювати її. Всі враження, уявлення і знання, які пройшли через душу і серце людини, стають її власними знаннями, власною точкою зору, її думками і переконаннями, її ставленням до добра і зла, прекрасного і потворного, що і визначає етичну позицію людини. І тут цінність естетичного виховання, в найширшому тлумаченні, важко переоцінити.

Окрім естетичного потенціалу самої мови широкі можливості для реалізації естетичного виховання на заняттях з іноземної мови дає культурологічний та країнознавчий компоненти навчання. Адже вивчення іноземної мови передбачає вивчення культури країн, мова яких вивчається. Це дає змогу викладачеві ознайомити студентів із фольклором, літературою, живописом, архітектурою та іншими галузями мистецтва цих країн, розширюючи культурологічні знання студентів, формуючи їх естетичні уподобання.

У сучасній педагогіці розроблені різні шляхи та засоби реалізації естетичного компоненту виховання на заняттях та в позааудиторній діяльності. У широкому розумінні естетичний вплив має вся діяльність викладача, його спілкування із студентами. Проте особливе місце у вихованні естетично особистості займає вплив мистецтва, яке втілює в собі естетичну категорію прекрасного. Тому естетичне виховання під час вивчення іноземної мови розглядається найчастіше як використання творів мистецтва та залучення студентів до творчості під час роботи над мовним та лінгвокультурним матеріалом [3, с. 207].

Використання творів мистецтва з метою естетичного впливу на свідомість студентів може бути здійснено в рамках традиційних занять. Для цього викладачеві потрібно:

- використовувати для роботи над мовним матеріалом тексти, що мають естетичну вагу, наприклад, уривки з творів художньої літератури або інформацію про мистецтво та культуру країни, мова якої вивчається;
- реалізовувати країнознавчу спрямованість занять з іноземної мови шляхом ознайомлення студентів із досягненнями мистецтва та культури країн, мова яких вивчається;
- створювати ситуації, в яких студенти мають висловити своє сприйняття, оцінку тих чи інших творів мистецтва (картини, літературні твори, кінофільми та ін.) [5, с. 73].

Моделюючи ситуації мовного спілкування мистецтвознавчої спрямованості, корисно заздалегідь відвідати театр, музей, подивитися фільм або прочитати оригінальний текст. І що важливо – потім інтерпретувати матеріал іноземною мовою. Студентів цікавить аналіз поетичних текстів, художніх фільмів, мультфільмів, музичних форм. Міжпредметні зв'язки з історією, психологією, філософією, географією, безумовно, збагачують особистість, мотивують і оптимізують вивчення мови. Країнознавчі матеріали про історію і географію, традиції і свята також створюють ситуацію співпереживання, естетичного засвоєння світу на заняттях з

іноземної мови. Розвивають творчі здібності студентів конкурси перекладачів, портретистів, гідів, читців, солістів, любителів караоке [3, с. 152].

Велику роль у формуванні естетичної особистості студента має позааудиторна діяльність, що є особливим соціокультурним середовищем, умовою для саморозвитку, реалізації власних творчих здібностей студентів, а також соціокультурної ідентифікації та самовизначення.

Практичний досвід із організації самостійної та позанавчальної діяльності студентів на базі вивчення іноземної мови дає змогу стверджувати, що ефективними є такі заходи, як зустрічі з носіями мови, участь студентів в університетських та позауніверситетських конференціях з підготовкою доповідей іноземною мовою, участь в різноманітних студентських конкурсах, клуби, круглі столи, культурологічні лекції іноземною мовою, конкурси на кращий переклад, студентські форуми. Інтелектуальна діяльність такого плану передбачає активізацію і самостійну реалізацію творчих можливостей студентів в різних видах робіт іноземною мовою. Безперечно, позааудиторна робота йде на користь студентам також в якості додаткового джерела знань, в якості нових і цікавих форм занять, де головна роль належить вже не викладачеві, а студенту; в якості можливості активно використовувати свій розумовий і творчий потенціал.

Підсумовуючи все вищезгадане, можемо дійти **висновку**, що вивчення іноземної мови дає широкі можливості щодо естетичного виховання студентів і важливою задачею викладача є використання цих можливостей та свідомо й цілеспрямована робота з формування естетичної особистості студента. А саме ефективність процесу естетичного виховання студентів засобами іноземних мов можна суттєво підвищити за умов варіативності форм і методів особистісно орієнтованого підходу до навчання студентів; виховання естетичного смаку засобами іноземних мов з використанням оригінальних літературних текстів, застосування естетично спрямованого навчального матеріалу, використання потенціалу соціокультурного компонента процесу вивчення іноземної мови, широкого застосування різних видів позааудиторної та самостійної роботи, інтерактивних методів навчання. Виховання естетичних поглядів, естетичного смаку, культури спілкування не тільки допоможе досягти мети навчання іноземній мові, але й сформує повноцінну, естетично розвинену особистість.

Список використаних джерел

1. Борисова Е.С. Эстетическое воспитание школьников. / Е.С. Борисова. – Л., 1972. – 200 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка. / Н.П. Волкова. – К : Академія, 2003. – 576 с.
3. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам. / И.А. Зимняя. – М., 1992. – 222 с.
4. Калашник Н.Г. Эстетичні смаки: їх витоки і формування. / Н.Г. Калашник. – Запоріжжя : Просвіта, 2001. – 344 с.
5. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. / Г.В. Рогова, Ф.М. Рабинович, Т.Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
6. Эстетика: Учебное пособие / Под ред. А.А. Радугина. – М : Центр, 2003. – 240 с.

The problems of aesthetic education of students when studying foreign languages during class hours and extracurricular time have been considered. The components of aesthetic education have been analysed, and the ways and means to realize aesthetic education at foreign language classes and during extracurricular activity with foreign language application have been given.

Key words: *aesthetic education, foreign language, educational and extracurricular activity.*